

FLEXIÓ DE GÈNERE I DE NOMBRE EN TOPÒNIMS MALLORQUINS FORMATS PER ARTICLE MÉS ANTROPÒNIM*

Cosme AGUILÓ

Fa poc més d'un quart de segle que Joan Veny, en un treball esplèndid sobre la toponímia de Llucmajor¹, assenyalava l'existència de noms de lloc basats en noms de persona, masculins o femenins, que generalment en plural, i més rarament en singular, anaven precedits d'article i indicaven els membres de la família que habitava el lloc en qüestió². Posteriorment, en un article en honor del Dr. E. Moreu-Rey³, el qui subscriu aportava alguns exemples més de tal sistema de denominació de llocs i intentava demostrar que el nom del poble de *es Llombards* s'insereix clarament dins el mateix esquema⁴. Encara el 1992, en un estudi sobre la toponímia de *s'Estelella* (Llucmajor), insistia sobre la qüestió tot aportant alguns casos més dels quatre tipus de topònims que veurem aquí⁵.

Ara, esperonat per l'admiració que sent envers l'amic Ramon Amigó, home d'una envejable trajectòria de sòlides investigacions, assajaré una aproximació al repertori de noms que a l'illa de Mallorca són formats per un antropònim introduït per l'article, amb flexió de gènere i de nombre, intentant documentar-ne la vinculació a cognoms, prenomes, o malnoms, i procurant situar-los cronològicament sempre que això sigui possible. Veurem una sèrie d'exemples que són segurs al costat d'altres que poden presentar dubtes d'atribució al model investigat.

1. Article masculí singular + cognom. Exemple tipus: *es Puigderrós*

La coincidència formal de l'article salat en el singular i el plural (*es cap / es caps*) ens pot privar de saber en algun cas dins quin nombre hem d'encasellar el topònim en qüestió (*es Baulesnes*, per exemple), però en general ens ho indica la flexió del cognom exigida per la concordança. Vet ací els exemples arrellegats:

Es Puigderrós (Llucmajor) és el nom que l'alqueria *Lomnar* o *Lumnars* del Repartiment prengué del seu posseïdor Bernat Puigderrós, el qual vengué el lloc el 1379⁶.

Som de parer que cal desvincular la illeta anomenada *es Pantaleu*, nom també d'un barri d'Andratx de la teoria coromínia que la lliga al culte de Pal·las Atena, topònim que en opinió

* La majoria dels topònims ací tractats són extrets del *Mapa General de Mallorca*, escala 1:31.250 (Palma, 1958) de J. MASCARÓ PASARIUS i de l'*Atlas de la Gran Enciclopèdia de Mallorca*, escala 1:25.000 (Palma, 1991).

1. J. VENY i CLAR, *Llucmajor a través de la seva toponímia*, Pregó de fires 1974 (Llucmajor, 1976). Republicat amb ampliacions a *Onomàstica i dialectologia*, Biblioteca Serra d'Or (Montserrat, 1996), pàgs. 51-87.

2. J. VENY i CLAR, Op. cit. pàgs. 72-74.

3. C. AGUILÓ, *Notes especulatives sobre l'etimologia des Llombards*, a *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey, I*, Biblioteca Abat Oliba (Montserrat, 1988), pàgs. 1-5.

4. Una actualització d'aquest treball apareixerà en el llibre *Toponímia i etimologia*, de C. AGUILÓ, que publicarà el Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears a la col·lecció Miquel dels Sants Oliver.

5. C. AGUILÓ, *La toponímia de l'interior de s'Estelella*, a *Miscel·lània d'homenatge a Sebastià Cardell i Tomàs*, Edicions de pintre en ample (Llucmajor, 1992), pàgs. 187-197.

6. B. FONT OBRADOR, *Historia de Llucmajor*, vol. III (Mallorca, 1978), pàg. 189.

del mestre li haurien donat els navegants grecs⁷. Documents de la zona de Sant Llorenç palesen l'abundor relativa de persones anomenades *Pantaleu* en els segles XIII i XIV⁸. És molt més lògic suposar que l'araval andritxol i la illeta el prengueren d'algun posseïdor o usufructuari medieval. És la forma catalana del nom d'un sant que ha deixat rastres toponímics a Occitània en els nuclis urbans de Sant Pantaleon i Sent Pantaleon-de-Larcha⁹.

Es Montagut (Sant Joan) sembla fer referència al nom d'un immigrant català d'abans de la conquesta com a conseqüència d'un pacte entre el comte de Barcelona Ramon Berenguer III i l'alcaid de la Lleida musulmana Ibn Hilal. El rafal *Montagut azagari* del Llibre del Repartiment, en boca dels catalans, hauria entrat dins l'òrbita del sistema en adoptar posteriorment l'article¹⁰. *Es Bordoï* (Andratx) es troba documentat el 1282 com a *Rafal Bordoï*¹¹ i també el 1406¹². El topònim *es Tast*, corresponent a una possessió de Palma i a una altra de Porreres, pogué ser originat per un antic llinatge, *Taust*, que tenim documentat el 1237 i el 1242 a Campos¹³. L'alqueria porrerenca el 1513 encara conservava la denominació medieval de *la Roca*, però el 1578 ja apareix com a *Son Tast*, prova evident, a parer meu, que ens trobam davant un antropònim. Tal vegada en el segle XVI el canvi lingüístic ja havia erosionat el cognom¹⁴. *Es Mirabò* (Santa Maria) ens ofereix la variant de l'antropònim *Miralbò*, que ho és a la vegada d'una alqueria d'Andratx el 1350¹⁵. Existeix la possibilitat que *es Burotell* (Calvià) sigui una metàtesi del llinatge *Barutell*, d'etimologia germànica, el qual, a més, hauria labialitzat la vocal.

Sense el suport de la documentació és difícil assignar els topònims a determinats models. El risc d'equivocar-se és alt, però així i tot es poden aventurar línies de recerca. Els estudis del futur ens diran si avanen per bon camí o si cal abandonar-les. En aquest sentit voldria assenyalar diversos noms de lloc que tal vegada es podran incloure dins aquesta sèrie. La filiació d'alguns em sembla molt evident, però la d'altres no és tan clara: *es Franc* (Valldemossa), *es Moreu* (Maria), *es Calafat* (Andratx), *es Morull* (Sencelles), *es Tallant* (Campos), *es Caperó* (Vilafranca). Aquests poden ser basats en cognoms, però en cada cas la documentació ho aclarirà en aparèixer. De la mateixa manera noms com *es Caragol* (Palma) o *es Colomer* (Porreres) podrien en teoria no ser descriptius i perpetuar el llinatge d'algun posseïdor o usufructuari. Cada cas és una història diferent i només es pretén aquí refermar l'existència d'un sistema ben definit, tot assenyalant-ne uns exemples segurs al costat d'altres només hipotètics. És sospitós que les cases de *s'Obac*, o *Subac?*, (sa Pobla) siguin en terreny pla, quan els altres escassos exemples mallorquins d'obacs i obagues netament descriptives no ofereixen dubtes de filiació.

2. Article masculí plural + cognom. Exemple tipus: *es Llombards*

En el mencionat article en honor del Dr. E. Moreu-Rey deia que *es Llombards* és possiblement el nom pluralitzat d'un antic propietari o usufructuari de la vella alqueria, un tal Llombard, o qui sap si un Llompart, amb posterior sonorització de la bilabial. La teoria s'ha vist confirmada amb les recerques documentals de Ramon Rosselló: el 1255 Pere Llombard tenia

7. J. COROMINES i J. MASCARÓ PASSARIUS, *Onomasticon Cataloniae*, vol. I, *Toponímia antiga de les illes Balears*, s.v.

8. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Història de sant Llorenç des Cardassar, segles XIV i XV* (Mallorca, 1978), pàgs. 13, 14, 18 i 116.

9. Mapes 104 F 10 i 105 I 10 de l'*Atlas Universal Català* de la Gran Enciclopèdia Catalana, segona reimpressió de la segona edició (Barcelona, 1989).

10. À. POVEDA i SÁNCHEZ, *Notícia sobre assentaments d'emigrants del "thagr al-a'la" (marca superior) a "Mayurqa"*, Revista del Instituto de Estudios Alicantinos, 37 (Alacant, 1981), pàgs. 43-51. Dec la citació a l'amabilitat de Francesc Canuto.

11. J.B. ENSEÑAT PUJOL, *Historia de Andraig* (Palma, 1919), pàg. 214.

12. R. ROSSELLÓ i J. BOVER, *Història d'Andratx, segle XV* (Ciutat de Mallorca, 1979), pàgs. 75-76.

13. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Campos en el segle XIII* (Mallorca, 1974), pàgs. 15 i 17.

14. M. BARCELÓ CRESPIÉ et al., *Les possessions de Porreres, Estudi històric*, Patrimoni de Porreres, 2, Ajuntament de Porreres (Porreres, 1997), pàgs. 125-126.

15. R. ROSSELLÓ i J. BOVER, *Història d'Andratx, segles XIII - XIV* (Ciutat de Mallorca, 1978), pàg. 116.

el lloc per donació de Nicolau Bonet i el 1259 es parla de l'alqueria *Mandalmar* (és el nom àrab precedent deformat pels escrivans catalans) tenguda per Llobard¹⁶. La zona de Porreres, afavorida per la documentació, presenta alguns exemples molt clars: *es Riquers* té l'origen en l'establiment del rafal *Algar* el 1239 als germans Bertran, Bernat i Pere de Riquer¹⁷; *es Moreis* es troba documentada el 1292 com a alqueria de Garcia Morey¹⁸; *es Baulenes* (possiblement cal veure un plural en aquest antropònim germànic) era el 1281 el *Rafal de Baldenes*. Observem que el canvi lingüístic és el mateix que ha fet evolucionar *balda* cap a *baula* en mallorquí. Al cap i a la fi la possessió porrerenca dita *es Monjos*, sense que presenti un antropònim, s'adscriu al model.

Es Carbonells (Llucmajor), el 1544, era el *Rafal dels Carbonells*¹⁹ i *es Llobets* (Llucmajor) era una possessió que tenia per censalista Pere Llobet el 1329²⁰. *Es Marçals* (Llucmajor) es deu fonamentar en el cognom Marçal, que ja trobam establert en el segle XIV en el terme. La família Calderer era propietària en el segle XIII de la possessió *es Calderers* (Sant Joan)²¹. Un dels sementers de sa Barrala (Campos) s'anomena *es Candelers*, quan observam que el cognom Candler ja apareix a Campos el 1241²². Entre els confrontants de *es Lledons* (Santanyí), un document del 1767 cita els hereus d'un tal Antoni Lladó àls. Xossa²³. *Es Gomeles* (Campos) testimonia la venda que el 1287 Pere Benifet i Elisenda feren d'un rafal de l'Alqueria Roja a Bernat Gomila²⁴. Entre els confrontants del rafal dels Barbers el 1292 ja se cita el rafal dels Gomiles²⁵.

La parcel·lació d'una finca pot fer que el seu nom, si és un antropònim en solitari, es pluralitzi precedit de l'article. Així les segregacions regulars de Morell²⁶ (ses Salines) han donat pas a l'existència d'una zona de minifundis anomenats *es Morells*.

Sense que els pugui documentar, són exemples bastant segurs els següents: *es Tomassos* (Puigpunyent), *es Dametos* (Binissalem), *es Bernadins* (Artà), *es Gassons* (Maria), *es Provençals* (Capdepera), *es Bessons* (Manacor), *es Domingos* (Manacor), *es Rossells* (Sant Llorenç, Felanitx), *es Mateus* (Campos), *es Mirabons* (Campos), *es Ferrers* (Selva), *es Goman dins* (metàtesi i pluralització de Gamondí, (Lloseta), *es Abats* (Fornalutx), *es Moians* (Muro), *es Bartomins* (ses Salines), *es Barons* (Santanyí), *es Cerrins* (Santanyí), *es Galerins* (Santanyí), *es Olivars* (Alcúdia).

Observem que les recerques arxivístiques fan aflorar topònims desapareguts que pertanyen a la mateixa òrbita denominativa. Així un lloc dit *los Robiols* (Sencelles) el 1491²⁷ i un altre documentat el 1436 com a *la possessió els Febrers* (Inca)²⁸.

El topònim *es Llombards*, pertanyent avui a un nucli urbà, en els darrers vint anys mostra una certa tendència a perdre l'article en boca de parlants incompetents, tot i que cal dir que l'economia lingüística afavoreix la pèrdua dins el sistema del català si observam que això mateix va ocórrer amb els noms d'altres dos nuclis urbans en estat embrionari. El topònim *Jornets*

16. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Origen d'Es Llombards* (Felanitx, 1992).

17. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Porreres en el segle XIII* (Mallorca, 1974), pàg. 12.

18. R. ROSSELLÓ VAQUER, *id.* pàg. 51.

19. B. FONT OBRADOR, *Op. cit.*, vol. IV (Mallorca, 1982), pàg. 196.

20. B. FONT OBRADOR, *Op. cit.*, vol. I (Mallorca, 1972), pàg. 190.

21. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, s.v.

22. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Campos en el segle XIII*, pàg. 16.

23. Papers particulars de Cas Guaret Vell (Santanyí).

24. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Història de Campos* (Campos, 1977), pàg. 147.

25. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Campos en el segle XIII*, pàg. 62.

26. Som partidari de veure en aquest topònim el cognom Morell, tot i que això no es pugui refermar amb documents antics. En canvi M. MORRO MARCÉ, *El Puig de Mors i el Castell de Mors, un aspecte de la toponímia antiga de Mallorca*, Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior (Sant Adrià de Besòs, juny 1998), pàg. 37, sembla que el considerava descriptiu i congènere de noms molt antics lligats a formes de relleu positiu.

27. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, *Història de Sencelles i Costitx, 1229-1600*, Govern Balear, Conselleria de Cultura, Educació i Esports (Palma, 1993), pàg. 54.

28. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, *Op. cit.*, pàg. 39.

(Sencelles) el 1412 apareix com a *rafal dels Jornets*²⁹ i el 1462 com a *rafal dit dels Jornets*³⁰ i el topònim *Ruberts* (Sencelles) es troba com a *Ruberts* el 1360³¹, però com a *alqueria dels Roberts* el 1365³², *els Ruberts* el 1392³³, etc. El 1416 l'alqueria de *Ruberts* era en alou de l'ardiaca de Barcelona i Joan Rubert era batle de Mallorca en la porció de dit ardiaca³⁴.

3. Article femení singular + cognom. Exemple tipus: *S'Estelella*

Els noms que segueixen aquest exemple són més abundosos del que sembla a primer cop d'ull. *S'Estelella* (Llucmajor) és la continuació del cognom Estelella que amb grafies múltiples trobam a la documentació medieval³⁵. Porta el nom de F. Stelela, un dels propietaris d'aquest rafal el 1256³⁶; Insistesc una vegada més en la necessitat de ser coherents a l'hora d'escriure'l: *s'Estelella* i no **s'Estalella*, ja que és un derivat de *estela*³⁷.

La contrada del nord-est de l'illa presenta una relativa abundor d'exemples de noms de lloc d'aquest tipus tercer: la possessió de *sa Begura* (Sant Llorenç) deu el nom a Berenguer Begur, el qual el 1289 era un dels compradors dels rafals Beniamor i Nadia, que confrontaven entre d'altres llocs amb l'alqueria Alpare³⁸. *Sa Blanquera* (Sant Llorenç)³⁹ deu fer nom per Romeu Blanquer, el rafal del qual sabem que el 1287 era vora l'església de Bellver. Deu ser el mateix lloc que el 1285 és citat com a alqueria de Romeu Blanquer⁴⁰. No és possible assegurar la filiació de *sa Carbonera* (Sant Llorenç) tot i que té la mateixa estructura. És més probable que pertanyi al sistema *sa Ferrissa* (Sant Llorenç) si tenim present que existeix el cognom Ferrís. De la mateixa manera *sa Carbona* (Artà) es deu basar en el llinatge Carbó. Els casos contigus de *s'Estelrica* (Artà) i *sa Jordana* (Artà) són molt clars, perquè el 1421 Llorenç Estelric tenia una alqueria que, entre d'altres llocs, confrontava amb l'alqueria de Pere Jordà i també amb Bellpuig⁴¹. Dins la mateixa àrea, *sa Corballa* podria estar basada en un llinatge, però no és possible assegurar-ho.

Vegem ara alguns casos més que tenen el suport dels documents: *sa Gramola* (Andratx) deu el nom al seu primer propietari Robert de Gramola, que la tenia en establiment fet pel bisbe de Barcelona Berenguer de Palou el 1232⁴². És errònia la interpretació del topònim com a deformació per etimologia popular de *sa Gran Mola*, ja que és precisament aquesta la variant que ha sofert l'alteració⁴³; *sa Maimona* (Llucmajor) perpetua l'alqueria de Pere de Maimona el 1321⁴⁴; *sa Barrala* (Campos) fa nom per Guillem, muller de Pere Barral, que el 1269 comprà a Pere Falcs l'alqueria *Abdala*⁴⁵; *sa Franquesa* (Vilafranca) deu fer referència possiblement a un Guillem Sa Franquesa que el 1389 tenia qüestions per emprar a les garrigues que confrontaven amb la seva possessió⁴⁶. És possible que *sa Calobra* (Artà) es basi en algun malnom o llinatge generat en el lloc homònim d'Escorca, sobre l'etimologia del qual preferesc la prudència del no dir-hi res.

29. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 38.

30. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 60.

31. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 34.

32. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 36.

33. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 22.

34. R. ROSSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 38.

35. Vegeu-lo per exemple transcrit com a Estalella en un document de 1256 publicat per R. ROSSELLÓ, *Porreres en els segles XIII*, pàg. 16.

36. B. FONT OBRADOR, Op. cit., vol. I, pàg. 128.

37. J. VENY i CLAR, Op. cit. pàgs. 73, ens fa observar el topònim *Ca n'Estela*, dins el veí terme de Campos, no gaire lluny de s'Estelella.

38. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Història de Sant Llorenç...*, pàg. 110.

39. El topònim es repeteix a sa Pobla.

40. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Història de Sant Llorenç...*, pàgs. 34 i 110.

41. A. GIL FERRER, *Artà en el segle XV* (Mallorca, 1983), pàg. 186.

42. R. ROSSELLÓ i J. BOVER, *Història d'Andratx. Segles XIII i XIV*, pàg. 121.

43. M.À. VIDAL COLELL, *Uns quants exemples més d'atraccions paronímiques (etimologies populars)*, Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior, LXI (Sant Adrià de Besòs, juny de 1995), pàg. 4.

44. B. FONT OBRADOR, Op. cit., vol. I, pàg. 189.

45. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Campos en el segle XIII*, pàg. 35.

46. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Història de Manacor. Segle XIV* (Mallorca, 1978), pàg. 91.

Hi ha nombrosos noms d'estructura semblant sense suport documental. En investigar-ne les etimologies i orígens cal no oblidar la força del sistema denominatiu que aquí s'estudia. En transcriu una llarga dotzena com a toc d'atenció: *sa Capitana* (Campanet), *sa Rotllana* (Fornalutx), *sa Montcada* (Sóller), *sa Sunyereta* (Sóller), *sa Frontera* (Sóller), *sa Domenega* (Sóller), *sa Solrana* (Sóller), *sa Verdera* (Llubí), *sa Felipeta* (Sencelles), *sa Mossona* (Sencelles), *sa Granada* (Manacor), *sa Tàpia* (Porreres), *sa Siurana* (sa Pobla), *sa Xorca* (Santanyí). No hi ha dubte que en alguns la vinculació al model és claríssima i també és ben cert que la inseguretat em frena a l'hora d'allargar la llista.

4. Article femení plural + cognom. Exemple típus: *ses Arnaules*

Són nombrosos els topònims que segueixen aquest quart model, però de la majoria no en tenim datacions antigues. És freqüent que s'hi adscriuïn noms encapçalats per l'article personal femení quan la finca matriu s'estableix i es fragmenta. Així una propietat com *na Gotleiva* (Santanyí) acabarà sent *ses Gotleives* amb les divisions. La coexistència dels dos nombres ens pot servir d'orientació cronològica, ja que si hi ha dualitat de denominacions (singular / plural) podrem intuir que la divisió és recent, pel fet que una part dels informants transmet el topònim com si encara fos una sola peça de terra.

El nom de *ses Arnaules* (Llucmajor) ens remunta a mitjan segle XIII, com a mínim a 1250, quan aquestes terres eren de Ferrer Arnaldís⁴⁷. D'aquest mateix segle són *ses Vergunyes* (Artà) que corresponen a les propietats que tenia en aquest lloc, l'any 1297, Jaume Burguny⁴⁸. L'alqueria *ses Sitjoles* (Campos), en un capbreu de 1404 apareix transcrita com a *les Sayoles*, perquè era propietat d'un tal Jacme Sayola. Aleshores la pronúncia devia ser fricativa. Desorienta el fet que el mateix document transcriu una propietat dita *les Saroles* a nom d'un Jacme Sarola⁴⁹. Cal dir que Sayola apareix també com a antropònim a Costitx⁵⁰. En els Stims de 1578 surt un Raphel Garí que té camp i garriga al peu del puig de Nostra Senyora de Consolació. El lloc es diu avui *ses Garines* (Santanyí).

Exemples més o menys segurs però sense refermar a través de la documentació els tenim a *ses Sunyeres* (Santa Margalida), *ses Gospes* < *Guasp* (Santa Margalida), *ses Seguines* (sa Pobla), *ses Tarragones* (Maria), *ses Pastores* (Artà), *ses Maianes* (Artà), *ses Llorences* (Capdepera), *ses Donades* (Montuiri), *ses Romies* (Son Servera), *ses Andreues* (Sant Llorenç), *ses Siquieres* (Sant Llorenç), *ses Guals* (Sencelles), *ses Capellanes* (Manacor), *ses Cotanes* (Manacor), *ses Manreses* (Santanyí), *ses Valentines* (Santanyí), *ses Boguetes* (Santanyí), *ses Mires* (Santanyí), *ses Blaies* (Santanyí), *ses Barberanes* (ses Salines), etc.

Els exemples són nombrosos i més ho serien encara si hi volguéssim afegir els que no són de tan fàcil atribució al sistema.

Aquest treball no aspira a ser altra cosa més que una aproximació al paradigma de tals noms a fi que un dia en puguem fer la relació completa. Vol ser també un toc d'atenció als investigadors de la toponímia mallorquina, perquè en trobar estructures semblants contemplin també la possibilitat d'explicar-les a través d'aquesta via. Si un lloc es diu *ses Maioles* (Montuiri) hauré de jugar amb dues possibilitats d'interpretació: a) que sigui un indret on es va plantar una vinya novella; b) que fos la terra d'un home, o d'unes dones, de llinatge Mayol.

Encara que el treball sigui modest, i senzill ferm, ha estat realitzat amb la més gran il·lusió de contribuir al merescudíssim homenatge que la nostra Societat ret a l'home que ha descobert tants i tants de secrets de la toponímia d'uns paratges agrests i sublims de la nostra nació catalana. Gràcies, amic Ramon.

47. B. FONT OBRADOR, Op. cit., vol. I, pàg. 195.

48. L. LLITERAS, *Artà en el siglo XIII*, Editorial Mascaró Pasarius (Palma, 1967), pàg. 112.

49. R. ROSELLÓ VAQUER, *Campos en el siglo XIII*, pàgs. 78-79.

50. R. ROSELLÓ VAQUER i O. VAQUER BENNÀSSER, Op. cit., pàg. 34.